

UNIVERZITA PARDUBICE

FAKULTA FILOZOFICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2020

Alice Vítková

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Výbory z dětské poezie Josefa Václava Sládka
Bakalářská práce

2020

Alice Vítková

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 15. 08. 2020

Alice Vítková

Poděkování

Poděkování patří mému vedoucímu panu PhDr. Petru Šrámkovi Ph.D. za odborné vedení, podněty a rady, které mi poskytl při vypracování bakalářské práce. Dále děkuji svým přátelům a rodičům, kteří mi byli velkou oporou při mém studiu na vysoké škole.

Anotace

Tato práce se zabývá výběry z dětské poezie Josefa Václava Sládka. Cílem celé práce je analyzovat Sládkovy dětské básně, a zaměřit se zvláště na jejich motivy a témata.

V teoretické části se nachází obecný přehled poezie pro děti. V další části se zabývám samotnými sbírkami, které motivovaly k vytvoření vybraných výborů. Výbory pocházejí ze čtyřicátých až osmdesátých let 20. století, u kterých sleduji jejich hlavní myšlenku, motiv a téma. Právě to mě dostává k vytvoření vlastního výboru, kterému je určen poslední oddíl této práce. Představuji v něm nejen, vlastní výbor, který jsem sama navrhla ale též v něm uvádím samotný důvod jeho vytvoření.

Klíčová slova: *Josef Václav Sládek, výbor, Dětský den, rodina, dcera, přátelé.*

Annotation

This thesis deals with anthologies of children's poetry of Josef Václav Sládek. The aim of whole thesis is to introduce Sládek's children's poetry, to analyse it and to focus on its motives and themes.

There in theoretical part we can find general summary of poetry for children. In another part I deal with antologies themselves which motivated to create selected antologies. Antologies are from the 40th to 80th of 20th century, where I am searching for a main idea, motive and theme. This is exactly what leads me to create my own anthology, which is there in the last part of this thesis. I am introducing there not only my own anthology which was already mentioned and which I have created on my own, but I also introduce there the very reason for its creation.

Key words: *Josef Václav Sládek, anthology, Children's day, family, daughter, friends.*

ÚVOD.....	8
1 VÝVOJ POEZIE PRO DĚTI	9
2 ANALÝZA SBÍREK JOSEFA VÁCLAVA SLÁDKA.....	12
2.1 Zlatý máj	12
2.2 Skřivánčí písně	13
2.3 Zvony a zvonky	14
3 VYDÁNÍ VÝBORŮ	15
4 ANALÝZA VÝBORŮ	17
4.1 Sládek dětem	17
4.2 Matce, otci, ženě dceři	18
4.3 Orel i skřivánek	20
4.4 Dětem	21
4.5 Těm nejmenším	23
4.6 O dětech a s dětmi	24
4.7 Zakukala žežulička	26
4.8 Zlaté slunce, bílý den	28
5 ZAMYŠLENÍ NAD BÁSNĚMI, KTERÉ SE NEOBJEVILY ANI V JEDNOM VÝBORU	29
5.1 Zlatý máj podruhé	29
5.2 Skřivánčí písně podruhé	31
5.3 Zvony a zvonky podruhé	32
6 NÁVRH NOVÉHO VÝBORU.....	33
6.1 Struktura výboru.....	34
7 CHARAKTERISTIKA JEDNOTLIVÝCH BÁSNÍ	35
7.1 Probuzení.....	35
7.2 Včelka	35
7.3 Anděl strážný	35
7.4 Sluníčko.....	36
7.5 Sluníčko.....	36
7.6 Pyšný macek.....	36
7.7 Děťátko	37
7.8 Růžičky	37
7.9 Ručky	37
7.10 Nohy	38

7.11	Ukolébavka.....	38
7.12	Před spaním	38
7.13	Hvězdičky.....	38
8	ZÁVĚR	60
9	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	61

ÚVOD

Téma své bakalářské práce, *Výbory z dětské poezie Josefa Václava Sládka*, jsem si vybrala z následujících důvodů. J. V. Sládek je významný básník 19. století, který je známý především poezií pro dospělé, ale nezapomněl ani na poezii pro děti. V mé bakalářské práci se nezabývám životem a obecně tvorbou Sládka, ale zaměřuji se právě na jeho poezii pro děti. Věnuji se výborům, které editoři sestavili z jeho původních tří sbírek. Autoři výborů připomínají veselou, hravou Sládkovu tvorbu, která je pro radost nejen dětem, ale i rodičům. V dnešní době se na Sládkovu poezii pro děti neklade takový důraz jako ve 20. století. V mateřských školách, ale i základních školách je spousta nových materiálů a podkladů k učivu, a tak se starší básně přehlížejí. Svoji práci chci ukázat, že básně z 19. století se dají používat i dnes, a děti se na nich naučí, hravou formou, spoustu nových věcí.

Hlavním a důležitým bodem práce je sestavení mého vlastního výboru. Vycházela jsem ze své vlastní zkušenosti, protože pracuji ve školství. Ve výboru jsem realizovala své ideje a kritéria tak, aby mohl pomáhat dětem v mateřské škole. Vybrané básně Josefa Václava Sládka, se snažím realizovat jako živý příběh, který dětem ukáže krásy i starosti dnešního světa.

1 VÝVOJ POEZIE PRO DĚTI

„Literatura pro děti a mládež je psána s autorským vědomím, že je dílo určeno dětem a mládeži jako věkově vymezenému okruhu čtenářů.“ Termín dětská literatura je nepřesný, hlavně z hlediska gramatického utváření, ale natolik se vžil, že je nám jeho význam jasný.¹ Označením pro děti a mládež se myslí celek této literatury, a označení pro děti znamená čtenářům nižšího věku. Nás ale zajímá především poezie pro děti.

Poezie je literární druh, který obvykle chápeme jako protiklad prózy. Základem bývá rytmická konstrukce výpovědi, které dodávají veršové uspořádání textu. Pro dospělé je poezie mnohotvárný celek, realizovaný množstvím žánrů a žánrových forem. Pochopení poezie se odvíjí od chápání a znalostí ontogenetického vývoje dítěte. V raném věku dítě vnímá básnický text v rovině zvuku a rytmu (význam jde do pozadí). Zážitek reflexe textu je velmi individuální.²

První veršovaná tvorba pro děti byla vydána v Puchmajerových almanaších. Poté nastoupil Vojtěch Nejedlý s básní „Pro dívky“. V knihách *Píseň dítěte veselého* a *Písnička o dobrém Karličku* od J. F. M. Rautenkrance pozorujeme v básních motiv povinnosti, pokory, odříkání, trestu a zásluh. Autor využíval lidovější výrazové prostředky, jako je například oslovení čtenáře. Mezitím vznikla mravoučná poezie, která se zařazovala jako protipól lidových písní (tyto básně byly demoralizující). Do mravoučných básní se hlásí J. J. Ryba s jeho *Kancionálkem*. Motivem byla dětská hra, škola jako duševní práce, a vlastenectví.³ Epickou linii básní pro děti reprezentují především bajky. Nejznámější bajky u nás vytvořili Jan Zábranský a Antonín Jaroslav Puchmajer („*Vrána a liška*“).

Do didaktické poezie patří zejména dětská říkadla a popěvky. V 19. století vytvořili C. Brenton a A. von Arnim sbírku lidové slovesnosti pro děti. V polovině 19. století reprezentoval dětskou poezii H. Hoffmann. Ve čtyřicátých až padesátých letech 19. století se začala prosazovat témata jako venkovské dětství, dětská hravost. Vzorem dětské poezie byli Karel Alois Vinařický a František Doucha. Vinařický ve svých dílech pro děti zobrazoval skutečný život. Motivicky se zaměřoval zvláště na vlastenectví, pracovní úkony, fyzikální a přírodní

---

¹ CHALOUPKA, Otakar. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury I*. Praha: Albatros, 1973, s. 100.

² ČEŇKOVÁ, Jana. *Vývoj literatury pro mládež a její žánrové struktury*. Praha: Portál, 2006, s. 49.

³ ČEŇKOVÁ, Jana. *Vývoj literatury pro mládež a její žánrové struktury*. Praha: Portál, 2006, s. 50.

jevy. Žánrově uplatňoval říkadla, písně, rozpočítadla a veršované bajky. F. Doucha vytvořil obrázkové knihy, které měly výchovnou tendenci.⁴

Fantazijní náboj do dětské poezie vnesl až Josef Václav Sládek. V roce 1889 přispěl básněmi do Almanachu *Našim dětem*.⁵ Díla obohatil o nové tematické oblasti, novou poetiku. Snažil se do knih přenést charakter subjektivního vyjádření autora. Sládek čerpal ze zdrojů dětské psychiky, což se nazývá „vcítění se do dítěte“.⁶ V dílech pro děti se vracel do vlastních vzpomínek na dětství, velmi ho ovlivnilo také narození jeho vlastního dítěte.

V době národního obrození měla literatura pro děti nevalnou úroveň, byla předmětem kritik. Školství, dokonce i na nižším stupni základní školy, ovlivňovala silicí germanizace. To byl impuls pro Sládka, kdy začal tvořit poezii pro děti. Začal mít zájem o národní výchovu dětí a stále intenzivněji se orientoval na svět dětství. Již ve sbírce *Sluncem a stínem* v básni *Dětem* vyslovoval program pro děti.⁷

Dětem.

*Na vašich tvářích usmívá se svět –
a život plný slunečného jasy
tam nevrhá ni stínu všech svých běd,
vše splývá v čistou, neskalenou krásu.*

*Vy květem jste na žití pustině
vonným a plným nejčistšího pele,
tak prosty, pravdivy v své nevině,
s tou bezstarostností na jasném čele.*

*Kdo může, děti, vám se přiblížit,
s myšlének chladnou, pytvající řečí?
zde proudí, žije, mluví jenom cit,*

---

⁴ ČEŇKOVÁ, Jana. *Vývoj literatury pro mládež a její žánrové struktury*. Praha: Portál, 2006, s. 52.

⁵ KOVALČÍK, Zdeněk. *Minimum z literatury pro děti a mládež*. Ostrava: SCHOLAFORUM, 1996, s. 9.

⁶ ČEŇKOVÁ, Jana. *Vývoj literatury pro mládež a její žánrové struktury*. Praha: Portál, 2006, s. 53.

⁷ ČEŇKOVÁ, Jana. *Vývoj literatury pro mládež a její žánrové struktury*. Praha: Portál, 2006, s. 53.

zde nahé srdce, – a to mozku větší!

Neb ač vás, žel! – učíme životu,

my od vás žít bychom se učit měli:

těch vašich prostých srdcí tlukotu

a všemu, co jsme z dětství zapomněli!

*(Sluncem a stínem)*⁸

Hlavními tématy Sládkových básní jsou obrazy venkova, venkovské dětství, příroda, motivy náboženské. Sládkovo využívání folkloru pomáhá k bezprostřednímu kontaktu s dětským světem, k objektivní dětské realitě v různých básnických druzích (ať už se jedná o epiku či lyriku, nebo kombinace obou druhů).⁹ Oblíbenými žánry jsou říkadla a písně. Méně čtené žánry představují veršované pohádky, bajky, legendy a balady. Sládkovy verše mají tvárné postupy. Setkáváme se s monology, nečekanými pointami, přirovnáními, složitějšími paralelními jevy, a se střídáním ich-formy a er-formy.

Po Sládkovi nastupují další autoři poezie pro děti. Mezi hlavní nástupce Sládka patří J. Kozíšek, který na přelomu 19. a 20. století tvořil pomocí jednoduchého jazyka a větné stavby básně pro děti. Mezi jeho známou veršovanou povídku patří *Polámal se mraveneček*. Následujícím autorem básní pro děti je K. V. Rais, který je Sládkovým předchůdcem i pokračovatelem. Rais byl o čtrnáct let mladší, ale první tvorbu pro děti představil již v roce 1880 (*Listy z české kroniky*). Sládek začal publikovat pro děti až v roce 1887.¹⁰ Jeho hlavním tématem bylo venkovské dětství, jež vychází z melodiky lidových říkadel a popěvku. Následovník J. V. Sládka, Vítězslav Nezval jako představitel surrealismu a poetismu do dětských básní nabídl nové dětské vnímání světa, dětskou obrazotvornost a alegoričnost představ. Ve třicátých až padesátých letech Sládkovskou linii završila generace Františka Hrubína.

---

⁸ SLÁDEK, J.V. *Sluncem a stínem*. Praha: J. Otto knihtiskárna, 1887, s. 90.

⁹ CHALOUPKA, Otakar. *Kontury české literatury pro děti a mládež (od začátků 19. století po současnost)*. Praha: Albatros, 1984, s. 19.

¹⁰ POLÁK, Josef. *Přehledné dějiny české literatury pro děti a mládež a četby mládeže*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 50.

2 ANALÝZA SBÍREK JOSEFA VÁCLAVA SLÁDKA

Třetí kapitola je zaměřena na Sládkovy tři sbírky *Zlatý máj* (1887), *Skřivánčí písně* (1888) a *Zvony a zvonky* (1894). Sládek se v těchto sbírkách snažil zpřístupnit lidovou lyriku nejmenším dětem.

2.1 Zlatý máj

Ve sbírce *Zlatý máj* se setkáváme s tématy z přírody, z dětského a zvířecího světa. Kniha byla vydána v roce 1887 v Praze v nakladatelství J. Otty. Sbíрку uspořádal Sládek narychlo k Vánocům 1886, když K. Bendl sháněl zpěvné texty pro děti.¹¹ *Zlatý Máj* je věnována hlavně dceři Helence, ale i ostatním dětem. Kniha je pokračováním jeho tvorby ze sbírky *Ze života, „pro dítky a větší děti“*.

Zlatý máj obsahuje celkem dvacet čtyři básní pro děti. Výbor u dospělých neměl moc velký úspěch, protože pro děti byla nejednotná a vážná témata. Avšak autor se vyhýbal poučování a napomínání v básních, a proto se u dětí osvědčila. Sládek ve verších využíval vlastní vzpomínky. Ve Sládkových básních vystupuje do popředí dětská představivost. Sládek nezapomíná ani na realitu a kulturní tradice vesnice, ve které vyrůstal.¹²

Sbírka začíná básní *Věnování*. Následuje báseň *Zlatý máj*. Básně mi připomínají představení roku. Sládek se snaží poukázat na všechny krásy kolem nás. Začíná přírodou, kdy se v básních *Sluníčko*, *Zpěv vlaštovky*, *Ptáče*, setkáváme s různými zvířaty. Nezapomene ani na maminku, která je v našem životě důležitá. Z jara se přesouvá na léto, kdy můžeme pozorovat *Hvězdy* a užívat si krásný *Letní večer*. Nastupují další zvířata *Kocour* a *Mrzouta* (báseň o pavoukovi).

Rázem se dostáváme k podzimu, když v básni *Smutno*, vzpomíná nejen na léto, ale také na svoji maminku. V podzimku vzpomíná i na oblíbenou *Babičku*, u níž popisuje změnu vzhledu. Ve sbírce se setkáváme i se dvěma modlitbami. Jedna je pro Pannu Marii, druhá je modlení za děti. Sládek nezapomněl ani na popis hračky, a to konkrétně *Kašpárka*.

V části věnované zimě jsou uvedeny tři básničky. První je *Vlaštovky táhnou*, s nimi končí jaro a přichází pohádková postava *Královna Zimy*. Nakonec nám rok končí Vánocemi.

---

¹¹ POLÁK, Josef. *Přehledné dějiny české literatury pro děti a mládež a četby mládeže*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 47.

¹² CHALOUPKA, Otakar. *Čeští spisovatelé literatury pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1985, s. 378.

Děti tu mohou pozorovat, jak je důležitý vztah k ostatním lidem a zvířatům (*Vánoce, Jablíčka, Sluníčko, Petrklíče*). Nesmí se zapomenout ani na vztah k rodině (*Babička, Matičce*). Současně s těmito vztahy se básněmi vytváří i vztah k české lidovosti a kultuře vesnického prostředí (*Pohádka o králi Peciválovi*).

2.2 Skřivánčí písně

Tato sbírka se považuje za vrchol Sládkovy tvorby v dětské poezii. Nedostatky ve *Zlatém máji* (obecné zobrazení dětského světa, vážné básně, málo humoru, nedostatek vlasteneckých námětů) překonal právě v této sbírce.¹³ Sládka inspirovala kniha moravského dětského folklóru *Naše děti* od Františka Bartoše. Kniha byla určena hlavně nejmenším dětem předškolního věku.¹⁴

Ve sbírce se nachází čtyřicet devět básní. Kniha vyšla v roce 1889 (Dějiny české literatury 3, uvádějí rok 1888) a také v tomto případě se jejím nakladatelem stal J. Otto. Za básníkovy života byla sbírka vydána ještě dvakrát u stejného nakladatele.¹⁵ Jedno vydání bylo upravené pro zpěv s doprovodem piana (bez udání roku). Další vydání vyšlo v roce 1907 v rámci díla *Spisů básnických I. díl*. Básně jsou věnované dcerám Heritesovým, Marii a Boženě (Sládek byl přítelem jejich otce). Sbírka má i své motto:

Hrstka lístků růžových –

nenajdete takových

pod kvetoucí sněží,

jak jich padá do dlaní

s líček, zraků, usmání

A z hovoru dětí. –

Autor poukazuje na specifický svět českého venkovského dítěte. Ve sbírce jsou básně námětové, které poukazují na dětský život, a také nezapomněl na cyklus událostí v roce (*Máje, Letní odpoledne, Až se jaro vrátí*). Hlavním tématem je tedy dítě a příroda.

---

¹³ SLÁDEK, J. V. *O dětech a s dětmi.*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958, s. 123.

¹⁴ POLÁK, Josef. *Přehledné dějiny české literatury pro děti a mládež a četby mládeže*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 47.

¹⁵ SLÁDEK, J.V. *Skřivánčí písně in ediční poznámka*. Praha: J. Otty knihtiskárna, 1887.

Sbírka začíná básní *Zpěvák přichází*. Jedná se o úvod do následujících básní. Symbolicky sbírka končí básní *Zpěvák se loučí*. Básně bych rozdělila do několika částí. Opět se tu setkáváme s ročními obdobími, hlavně s jarem a zimou. V první části knihy pozorujeme básně s tématem jara (*Skřivánek, Májový déšť*). Další část nám otevírá brány k dětem. Jedná se zde spíše o popis dítěte (*Růžičky, Modrá očka, Pacholátko*), nežli o vyjádření povahových vlastností. Z dětského světa se přesouváme do reality. Třetí část je zastoupena vlasteneckými básněmi. Pro Sládka je česká země velmi důležitá. Z vlasteneckých básní cítím velkou lásku (*Domov, Čechy, Oráč, Země Česká*). A ať se děje cokoliv, na svou rodnou zemi nedá dopustit. To dokládá i doba, kdy Sládek odcestoval do Ameriky. Po návratu domů měl jediný úmysl, a to „*bojovat za lepší budoucnost českého lidu v denních zápasech*“.¹⁶ Ve čtvrté části se vrací k veselejšímu tématu, a to jsou zvířata. Jedná se o obecný popis zvířat (*Kozička*), ale i popis práce, kterou zvířata mohou vykonávat (*Včelka*). V poslední části se autor sbírky zaobírá zimou (*Zima, Na saních, Sněhulák*). Nakonec se zaobírá opět jarem a zpěvák pomyslně uzavírá povídání příběhů.

Sbírka Skřivánčí písně je rozmanitější na témata. Děti se seznámí nejen s popisem zvířat, ale naučí se, jak se k zvířatům, ale i přírodě chovat. Nedílnou součástí je kapitola o české zemi, kdy od malého dítěte se dětem poukazuje na vlastenectví, a že je potřeba vážít si země, z které pocházíme.

V období napsání Skřivánčích písní Sládek napsal i sbírku *České znělky*. Kniha vypráví o sedlákovi, který znázorňuje mravní hodnotu českého národa. V obou dílech psal o venkovském životě, a tak v nich je velká spojitost, přestože jedna kniha byla napsaná pro dospělé, a druhá pro děti.

2.3 Zvony a zvonky

Kniha byla vydána v roce 1887 v nakladatelství J. Otty. Sbírka má sedmdesát jedna básní. Dílo bylo vydané ještě v roce 1907 ve *Spisech básnických 2. díl*. Sládek se tu pokoušel překonat folklorní koncepci poezie verši národně-výchovnými, etického charakteru.¹⁷ Ve stejném roce napsal i sbírku *Sluncem a stínem*. Knihy spolu nemají nikterak spojitost. V knize pro dospělé zmínil své dětství a rodné prostředí. Sbírka má krátké motto:

---

¹⁶ POLÁK, Josef. *Česká literatura 19. století*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. s. 173.

¹⁷ CHALOUPKA, Otakar. *Čeští spisovatelé literatury pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1985, s. 378.

Zvony, zvonky a zvonečky

nezní, když slaví se všemi,

jak dětskými to srdéčky

hlaholí po celé zemi.

Zvony a zvonky začínají *Věnováním*, ve kterém se nejedná pouze o dceru Josefa Václava Sládka, ale věnování je určeno všem dětem, které knihu čtou. Stejně jako u předchozích sbírek je tu stejné téma; zvířata a vlastenectví, avšak přidávají se další dvě nová témata.

Básník představuje různá povolání, a přitom nezapomíná ani na představení lidí, kteří práci vykonávají. Sládek znázorňuje člověka popisem jeho charakteru a zároveň popisem jeho práce, tím slučuje dvě věci do jedné básně (*Štědrá Madla, Husopaska*). A nepochybně nejpůsobivější se jeví básně, které připomínají strukturou bajky. Mají tedy mravní ponaučení (*Osel a vůl, Sysel a liška*). Pracuje-li Sládek s tematikou zvířat, velké zastoupení zde mají zvířata domácí (*Osel, Rudovousek, Chudý psík*). Setkáváme se tu i s pohádkovými motivy (*Paleček*).

V této sbírce je největší vlastenecká tendence, která vede až k bojovnosti. Kniha je určena především pro větší děti. V dobách národních chtěl Sládek děti učit pracovitosti, poctivosti, hrdosti a bojovnosti. Tato sbírka byla ze všech tří sbírek po výchovné stránce nejsilnější. Sládek výborně líčil zvířata, jejich pohyby, typické vlastnosti. Důležitá v jeho díle je také bajka, kde zdůrazňoval akci, děj, vztah zvířat, vyhýbá se mravnímu naučení, které lehce vyplývá z děje¹⁸.

3 VYDÁNÍ VÝBORŮ

Dostáváme se k další kapitole bakalářské práce, a to k samotným výborům. Snažila jsem se vyhledávat vždy první vydání výborů, což se mi u většiny povedlo. Jako druhé vydání mám knihy *Orel i skřivánek*, a *Zlaté slunce bílý den*. Sehnání výborů bylo těžké. Myslím si, že knihy zůstávají v rodinných knihovnách, a tak se nikterak zvlášť nenabízejí. V dnešní době nejsou vydavatelé, kteří by tento typ knih vydávali. Uvádím tu tedy seznam výborů, které postupně analyzuji.

---

¹⁸ SLÁDEK, J. V. *O dětech a s dětmi*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958, s. 126–127.

Sládek Dětem: První vydání: 1943 – nakladatelství Melantrich

Poprvé vydáno celosvětově roku 1952

Druhé vydání: Státní nakladatelství dětské knihy (1952)

Třetí vydání: Státní nakladatelství dětské knihy (1960)

Matce, otci, ženě dceři: První vydání: 1947

Orel i skřivánek: Druhé vydání: 1955 (nebarevně ilustrované) – Státní nakladatelství dětské knihy

První vydání: Státní nakladatelství dětské knihy (1952)

Dětem: První vydání: 1956 – Státní pedagogické nakladatelství

Druhé vydání: Státní pedagogické nakladatelství (1958)

Třetí vydání: Státní nakladatelství dětské knihy (1960)

Čtvrté vydání: Delta (2003)

Těm nejmenším: První vydání: 1953 – Státní nakladatelství dětské knihy

Druhé vydání: Státní nakladatelství dětské knihy (1955)

Třetí vydání: Státní nakladatelství dětské knihy (1956)

O dětech a s dětmi: První vydání: 1958 – Státní pedagogické nakladatelství

Zakukala žežulička: První vydání: 1963 – Státní nakladatelství dětské knihy

Poprvé vydáno celosvětově: 1963

Druhé vydání: Baron (2014)

Třetí vydání: Baron (2015)

Zlaté slunce, bílý den: Vydání: 1982 – Albatros (2. vydání)

První vydání: Státní nakladatelství dětské knihy (1966)

Druhé vydání: Albatros (1984)

Třetí vydání: Albatros (1995)

4 ANALÝZA VÝBORŮ

Ve Sládkově tvorbě pro děti se setkáváme s jeho vzpomínkami. Velkou inspirací pro něj byla jeho dcera Helenka. Jako dítě byla Helenka zvědavá, a tak jí Sládek ukazoval svět pomocí veselých básniček. Nejen Helenka, ale i ostatní děti se díky jeho básním mohou učit poznávat svět. Pomocí jednoduchých veršů se dětem rozvíjí slovní zásoba.

Dříve neexistovaly pomůcky a příručky, jak zabavit dítě. Sládek si poradil sám, učil dceru novým věcem pomocí básní a také jí ukázal více pohledů na okolní prostředí. Helenka si vedla vlastní deníček, kam si zapisovala všechny básničky, které ji tatínek naučil.¹⁹ Vybrané výběry byly vydány ve čtyřicátých až osmdesátých letech 20. století.

4.1 Sládek dětem

Tento výběr vydalo v roce 1943 nakladatelství Melantrich v Praze. Obsahuje šestnáct básní. Jméno autora není uvedeno. Výbor ilustroval Adolf Záborský.

Najdeme tu sedm básní ze sbírky *Zvony a zvonky*. Šest básní je ze Skřivánčích písní (*Včelka, Pes a kotě, Koně, Maciček, Kozička, Ten náš pes*). Pouze dvě básně (*Mrzout* a *Kocourek*) jsou ze sbírky *Zlatý máj*. Témata zvířat střídají témata z každodenního života.

Výbor začíná básní *Okáč*, kde se představuje dívenka, kterou můžeme brát za vypravěčku ostatních básniček. Po ní následuje báseň *Včelka*. Děti poznávají život včelky, jak je její práce složitá. Přesouváme se k jarním básním *Husopaska* a *Máj*. V květnu pozorujeme, jak se příroda probouzí k životu. Sládek popisuje několik příběhů z různých koutů zahrady. Tam se vyskytují ptáčci na stromě. Nejdříve ptáčci štěbetají na stromě. Po životě na stromě se autor básní věnuje další říši zvířat, a to hmyzu (mušky, komáři). Nakonec představuje vlaštovky, které navracejí jaro. Hned po jaru přichází kocour Rudovousek, co sebral jídlo ze stolu a posléze pes a kotě, kdy se děti mohou naučit, jaké zvířecí zvuky vydávají.

---

¹⁹ MALÝ, Miloš. *Tvář básníka J. V. Sládka*. Praha: Státní nakladatelství, 1945.

Lesní studánku znají všichni dospělí, a ani v tomto výboru nechybí. Báseň *Koně* popisuje dětskou hru. Vracíme se opět k zvířatům, k pavoukovi zvanému *Mrzout*. V další básni *Sedlák Jíra* vidíme typickou vesnickou postavu, která je nešikovná, není k práci. *Macíček* je kocourek, který se rád mazlí, a hraje si. Z jara se dostáváme k zimě, zde představuje Sládek *Sáně*. Znovu se vracíme k zvířatům, ke kozičce a pašíkovi slávě. Nechybí ještě jedno téma o kočkách s názvem *Kocourek*. Výbor se uzavírá básní *Ten náš pes*, kterou známe zhudebněnou, s menší obměnou slov – Skákal pes. S některými básničkami se ještě setkáme v jiných výběrech. Ovšem i v jiné podobě, př. *Macíček* má i svoji zkrácenou formu ve výboru *Zakukala žežulička*.

V dětské poezii se objevují deminutiva jako kocourek, včelka, celička, tvářičky, růžičky, husičky, travička, housličky, slunéčko, vlašťovička, kousek, pejsek, studánka, trošku, macíček, kočiček, smetánka, obilíčko, kožíšek, mrkvička. Básník představoval svět dětskýma očima. Pro děti je velmi důležitý pravidelný rým a rytmus. Básničky (pochopitelně nejen básněmi) si děti ještě neumí přečíst, a tak vnímají hlavně sluchem, tak jak jim to rodiče či učitelé interpretují.

4.2 Matce, otci, ženě dceři

Jedná se o intimní lyriku z knihy *Píseň života*. Tuto malou knihu vydal Josef Hladký a drobné kresbičky vytvořil Jiří Vlácil. První vydání vyšlo v roce 1947. Kniha je rozdělená do kapitol, jak název napovídá: matce, otci, ženě a dceři. První básně jsou zasvěceny matce.

*Ne, ty bys nezazlela,
jen bys usmála se vlídně,
jako když jsi u nás dlela,
na tvůj hrob že hledím klidně.²⁰*

Sládek se vracel do svého dětství, smrt matky ho velice zasáhla. Vzpomíná například, jaké to bylo v mámině náručí. Lituje, že ji neřekl více za života, na nápravu už je pozdě. Poslední věc, kterou pro ni může udělat, je dát květiny na hrob.

V druhé kapitole se pozastavujeme u básni otci. Autor využil tři básně. Ve zkratce se seznamujeme s otcovým životem. První báseň je hlavně o jeho práci a o tom, jak moc musel pracovat, aby uživil rodinu.

---

²⁰ SLÁDEK, J. V. *Báseň XVI.*, in: *Matce, otci, ženě dceři*, 1947.

*Oddechu nedbals v úpalu, ni chladu
a večer po hodinách klopotných
u zářivého krbu vedle svých
jsi jed svůj denní chléb.²¹*

Ve Sládkových verších můžeme cítit výčitky otci, že s rodinou moc času netrávil. Postupem ale zjistil, možná potom, co sám měl rodinu, že otec neměl na vybranou, a jen díky němu se měli dobře. V básních se otcí omlouvá. Další dvě vybrané básně jsou už z doby, kdy otec nežil, a Sládek dá jen květinu na hrob, jako své matce.

Pro mě je nejkrásnější kapitola třetí, své ženě. Z popisu lásky mezi Sládkem a jeho manželkou je vidět vřelost, upřímnost. Sládek se rád vrací do doby, kdy se poznali, a jemu začalo nejhezčí období v jeho životě. Ničeho se spolu nebojí a vše dokážou, což je romantické.

*Do žití vln, jak bouřně jdou,
bud' láska tvá ti pevný člun
a mně kde vše je záhadou,
bud' světlem ti do temných run.²²*

Poslední kapitola své dceři je stejně, jako básně otci, kratičká. Najdeme tu pouze čtyři básničky. Popis se přibližuje jeho básním v dětské poezii. Svoji dceru velmi miloval a v jeho básních je to velmi znát.

*Hlavičko milá
jak čistý květ,
jehož se netknul
svým prachem svět, -
hlavičko snívá a mlčenlivá,
když máš co vytrpět!²³*

Autorova pozornost byla věnována hlavně dvěma ženám, které ovlivnily jeho tvorbu, jedná se o kapitoly matce a ženě. Osobně tu postrádám více básní v kapitole otci. Není moc

---

²¹ SLÁDEK, J. V. *Báseň I.*, in: *Matce, otci, ženě dceři*, 1947.

²² SLÁDEK, J. V. *Báseň II.*, in: *Matce, otci, ženě dceři*, 1947.

²³ SLÁDEK, J. V. *Báseň I.*, in: *Matce, otci, ženě dceři*, 1947.

zvykem, v dětské poezii, že by básníci psali o mužích, v tomto případě o otci. Ve výboru *Matce, otci, ženě dceři* autor vybíral básně o pocitech a vztazích mezi Sládkovými blízkými lidmi.

4.3 Orel i skřivánek

Výbor poskládal Bohumil Polan. Ilustracemi knihu dokreslil Václav Karel. První vydání vyšlo v roce 1952 a mělo barevné ilustrace. Já jsem vyhledala druhé vydání, z roku 1955, které publikovalo Státní nakladatelství dětské knihy v Praze. Výbor je tvořen třemi kapitolami: *Z minulých dob, Rodné zemi a Za lepší svět*. Můžeme zde vysledovat mnoho vlasteneckých podtextů. V první kapitole poukazuje Sládek na české dějiny (př. *Bílá Hora*).

Boj ztracen byl a na útěku úřady,

- *Jen tři sta reků stojí u obory.*

„*Ted' vzdejte se! Jsou zbytečné to vzdory!*“

*Tři sta jich o zed' opírá se zády.*²⁴

V této knize nechybí síla české vlasti. Roky vydání výborů nejsou náhodné. Patří sem malé přirovnání. Je známé, že se Babička Boženy Němcové vydávala v letech, kdy se stala nějaká politická událost (př. 1938, 1939, 1948) a česká země strádala. Sládkovy básně se také vydávaly v obdobích, kdy v Čechách na nějaké veselí nebylo pomyslení. Nesmíme zapomínat, že jsme Češi, a vlastenectví bychom měli mít v sobě. V historii narazíme na zlé časy, ale vždy jsme si dokázali poradit a ukázat odvahu.

Jak jsem psala výše, některé básně mají stejné názvy. Již uvedený máj, v první básni se jedná o popis přírody. Sládek představuje vesnickou tradici, která se už v dnešní době moc neslaví.

Máje:

Jsem ještě dívčina maličká,

jako ta břízka je v mlázi,

však si mne dochová matička,

*dohoním, co mi ted' schází.*²⁵

---

²⁴ SLÁDEK, J. V. *Orel i skřivánek*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1955, s. 12.

²⁵ SLÁDEK, J. V. *Orel i skřivánek*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1955, s. 45.

4.4 Dětem

Edičně tuto knihu připravila Jarmila Kabešová. Graficky výbor upravila Věra Šimonová. Výbor doprovázejí ilustrace Mikoláše Alše. Dílo vydalo Státní pedagogické nakladatelství v Praze roku 1956. Výbor obsahuje více jak 20 básní. V obsahu máme u každé básně uvedeno, z jaké sbírky byly vybrány. Nejčastěji se opakuje sbírka *Skřivánčí písně* (dvacet jedna básní), za ní následuje sbírka *Zvony a zvonky* (osmnáct básní). Nejméně básní (osm) je převzato ze sbírky *Zlatý máj*.

Výbor *Dětem* se skládá přesně z dvaceti básní o zvířatech (př. *Vraník, Kozička, Housátka*). Dvanáct básní je také o lidech (*Matičce, Malá švadlena*). Sládkovy básně se přidržují popisu zvířat, lidí a přírody. Na těchto věcech se dobře píše metafora a další básnické prostředky, které pomáhají dětem k lepšímu zapamatování si básní.

*Jako stíny po kraji,
stromy kol se míhají,
za námi se vítr honí,
rolničky jen zvoní, zvoní.²⁶*

Čeština nabízí spoustu možností a Sládek si s ní pohrává. Jedno slovo se dá obměňovat mnoha způsoby, př. básně *Sluníčko* – jeden název, ale dva významy (Slunce jako na obloze a sluníčko sedmitečné jako brouček). Sládek tuto možnost využívá a my můžeme číst o obou sluníčcích.

Příklad básně *Sluníčko*:

*Sluníčko – víčko,
roztomilý broučku,
co jsme se tě nahonili
na tom paloučku!
Od stébla k stéblu
jen jsi se kmitlo,
nerado, nerado,
přec jsi se chytlo,*

---

²⁶ SLÁDEK, J. V. *Na saních*, in: *Dětem*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1956, s. 46.

*Sluníčko – víčko!*²⁷

Příklad druhé básně *Sluníčko*:

*Já kočička malá,
jak jsem ráno vstala,
hned jsem to sluníčko
smát se uhlídala.*²⁸

Básně tu nejsou jen ve formě monologu, ale setkáme se tu i s básněmi, které ukazují dialogy mezi ptáky, samozřejmě jsou tu doplněny patřičně uvozovkami. Obecně bych tedy řekla, že básně jsou vybírány tak, aby poučily děti a k tomu je seznámily s věcmi. Více ve výboru *Sládek dětem* (obecný popis, jak daná věc vypadá a co dělá).

Ve výboru se setkáváme se čtyřmi básněmi, které nevidíme naposledy. Nebyly ovšem vzaty se sbírek, ale z jiných dostupných zdrojů (př. z časopisů) autora výboru. Řeč je o básních – *Nikdo neví, Vraník, Oříšek, Mouchy*.

Báseň *Nikdo neví*:

*Nikdo neví, jak mi je,
když se kočka umyje,
pak se na mne podívá,
jako když se vysmívá.*²⁹

Básnička *Nikdo neví* má dvě strofy o čtyřech verších. Poutavý a dramatický příběh v ní nečekáme. Verše jsou o dívce, která se myje, a kočka na ní kouká. Holčička se před kočkou stydí, ale už myslí na to, až se oblékne, že se bude stydět kočka, protože ta si na sebe nic dalšího kromě kožíšku nevezme. Další báseň *Vraník* má pět strof a šest veršů.

Oříšek je báseň o psovi, který byl výborný hlídač. Jedná se o obecný popis. Báseň má tři strofy o čtyřech verších. V poslední básni mimo sbírku jsou *Mouchy*. Nechybí v ní ponaučení pro děti o tom, že když se někdo hádá, další se směje a má z toho užitek.

*Třetí praví: „Bloudi oba!
Mladým patří naše doba.“*

---

²⁷ SLÁDEK, J.V. *Dětem*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1956, s. 38-39.

²⁸ SLÁDEK, J. V. *Dětem*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1956, s. 37.

²⁹ SLÁDEK, J. V. *Dětem*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1956, s. 8.

*Mezi tím, co spor se vede,
Pavouk vůkol sítě přede.*³⁰

4.5 Těm nejmenším

První vydání vyšlo v roce 1953, v Praze, v nakladatelství Státní nakladatelství dětské knihy. Básně uspořádala Olga Štruncová. Obrázky namaloval Václav Karel. Nejvíce byly využity sbírky *Zvony a zvonky* (šestnáct básní) a *Skřivánčí písně* (jedenáct básní). Pouze tři básně jsou ze sbírky *Zlatý máj*. Výbor je složen z třiceti dvou básní. Poprvé se tu setkáváme s básněmi *Hrdina* a *Host*. Tyto básně jsou v dalším výboru *O dětech a s dětmi*, kde jsou zařazeny ke sbírce *Skřivánčí písně*.

Úryvek z básně *Hrdina*:

*Kde co potmě
zašustilo,
celého jej postrašilo.*

*Kočku slyšet,
myšku v noci,
byl by upad'
do nemoci.* -³¹

Hrdina má sedm strof po čtyřech verších. Báseň nabádá děti, aby překonaly strach, nebály se tmy ani každého zašustění. Sládek v této básni poukazuje, že zloděj nemusí být jen člověk, ale také pes, a že z kamarádů se můžou stát bojovníci.

Úryvek z básně *Oříšek*:

*Nebyl sice veliký,
ale zloděj všeliký,
jakmile jen zaštěkal,*

---

³⁰ SLÁDEK, J. V. *Dětem*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1956, s. 74.

³¹ SLÁDEK, J. V. *Těm nejmenším*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1953, [s. 25].

*tuze se ho ulekl.*³²

4.6 O dětech a s dětmi

Básně ve výboru *O dětech a s dětmi* uspořádal Josef Polák. Polák rozdělil verše do tří kapitol, podle sbírek. Použil i tři básně z *Nových selských písní*, a dokonce nám představuje pět nových básní, které přiřadil do kapitoly zapomenuté verše. První vydání vyšlo v roce 1958 v Státním pedagogickém nakladatelství v Praze. Výbor se využíval jako mimočítanková četba pro III. ročníky pedagogických škol pro vzdělání učitelek mateřských škol.

Polák využil nejvíce básní ze sbírek *Zvony a zvonky* (čtyřicet osm básní) a *Skřivánčí písně* (třicet jedna básní). Básně *Nikdo neví* a *Oříšek* přiřadil do výboru *Skřivánčí písně*, naopak básně *Vraník* a *Mouchy* přidává do druhé sbírky *Zvony a zvonky*. Zařazení básní bych brala s rezervou. S některými básněmi jsme se seznámili třeba ve sbírce *Skřivánčí písně*, Polák je řadí do sbírky *Zvony a zvonky*. Může to být způsobeno tím, že Polák pracoval s jinými vydáními sbírek, než se sbírkami původními.

Výbor obsahuje nové básničky *Ježek* a *České vojsko*. Autor popisuje ježečka, jak se schovává do svých bodlinek, protože se nechce bavit se světem, je velmi mrzutý. A České vojsko už podle názvu tušíme, že Sládek znovu rozebírá vlastenectví. Nebojí se použít „dospělá“ témata v knihách pro děti.

Ukázka z básně *Ježek*.

Kdo z vás viděl pana ježka?

je to ježek ježatý;

moudrá řeč s ním věru těžká,

*je tak mrzut, upjatý.*³³

Tzv. zapomenuté verše mají převážně poučný ráz. Je tu také báseň s názvem *Vraník*, nenechme se ale zmást. Ve výboru je ještě jedna báseň se stejným názvem, ale přiřazená ke sbírce *Zvony a zvonky*. *Vraník* v zapomenutých verších je také o koni, ale jedná se pouze o autorovu představu o tom, co by dělal, kdyby toho koně měl.

---

³² SLÁDEK, J. V. *Těm nejmenším*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1953, [s. 24].

³³ SLÁDEK, J. V. *O dětech a s dětmi*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958, s. 84.

Vraník ze sbírky *Zvony a zvonky*:

*Můj koníček vraný
jako malovaný,
hopsa, hejsa, hej!
nožky pěkně zdvihá,
ušima si střihá,
hopsa, hejsa, hej.*³⁴

Vraník z tzv. zapomenutých veršů:

*Jenom tak mít vraníka!
ostruhami bych jej bod,
a to bychom letěli
jako s větrem o závod.*³⁵

Krátká kapitola o třech básních, *Nové selské písně*, je vzata ze stejnojmenné Sládkovy sbírky. *Malí ženci* jsou básně o práci na poli. Autor vzpomíná, jaké to bylo na poli, co se při práci dělo. Rým je sdružený, báseň má čtrnáct strof po dvou verších. *Ranní návštěva* je stejně jako první báseň o vesnickém životě. V ranních hodinách, kdy je člověk ještě v posteli a přiběhne k němu pes, který celou noc hlídal dům, aby se člověk mohl vyspat. Pejsek je špinavý, ale to nevádí, hlavní je, že nás dokázal ohlídat a my mu za to dáme odměnu.

*Kdo tak potmě už jde k nám,
když já oči otvírám?
Dveře samy vrzly zticha,
Někdo do tváře mi dýchá.*³⁶

Poslední báseň z kapitoly s názvem *První* povídá o mužích. Důležité je, aby byl člověk poctivý v každé práci. Rým je střídavý a báseň má čtyři strofy o čtyřech verších.

*„Ale pamatuj:
Pán buď, nebo služ,
první ve světě*

---

³⁴ SLÁDEK, J. V. *O dětech a s dětmi*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958, s. 65.

³⁵ SLÁDEK, J. V. *O dětech a s dětmi*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958, s. 113.

³⁶ SLÁDEK, J. V. *O dětech a s dětmi*, cit. d., s. 109.

*poctivý je muž!*³⁷

Ve výboru Sládkových básní se seznamujeme se sbírkou *Na prahu ráje*. V něm je hned první kapitola *O dětech a s dětmi*, která obsahuje, jak název napovídá, třinácti básní o dětech. Autor spojil svět dětí s náměty ze života lidu a z venkovského života. Tyto oblasti se čím dál více prolínají. Dětská témata uplatnil ještě ve sbírce *Ze života* (1883), kde střední část nazval „Pro dítky a větší děti“. Nejsou to ovšem básně ještě pro malé, ale opravdu jen pro ty větší děti³⁸. Sládek u básní pro dospělé používá stejně jako u dětské tvorby rým střídavý a sdružený.

Příklad obkročného rýmu:

*Hlaholný smích se rozleh v lesním chladu,
a stará jedle, zdřímnuvší si maně,
dí k bříze: „Aj, to ptáci táhnou raně,
to nějak si na nepohodu kladu!“³⁹*

Osobně si myslím, že je těžší psát pro děti, protože básně musí být propracovanější, aby děti pochopily hlavní myšlenku básně. Musí se používat vhodná slova, pro určitou věkovou kategorii. Je tedy lepší, když se u básní pro děti používá sdružený rým, který je více rytmický, než ostatní rýmy.

4.7 Zakukala žežulička

Výbor je určen přímo pro nejmenší děti. Básně jsou vzaty z cyklu Sládek – Bendl (kdy Sládek napsal básně, a Bendl je zhudebnil), *Skřivánčí písně*. Knihu ilustrovala Alena Ladová a úvodní slovo napsal Václav Holzknecht. Výbor vydalo Státní pedagogické nakladatelství dětské knihy v Praze roku 1963.

V úvodním slovu V. Holzknecht ve zkratce představuje obsah výboru, ale i spolupracovníky, kteří se o výbor zasloužili. Od ostatních výborů se dílo liší tím, že si můžeme básně i zazpívat. Hudbu k nim složil skladatel Karel Bendl. Celý výbor se skládá z patnácti básní. V předchozích výběrech byly básně vzaty ze sbírky *Zvony a zvonky*, zde nastává změna a autor výboru použil básně ze sbírky *Skřivánčí písně*, jednu ze sbírky *Zlatý máj (Matičce)*.

³⁷ SLÁDEK, J. V. *O dětech a s dětmi*, cit. d., s. 110.

³⁸ SLÁDEK, J. V. *O dětech a s dětmi*, cit. d., s. 120.

³⁹ SLÁDEK, J. V. *Básně I*, Praha: nakladatelství Lidové noviny, 2004, s. 287.

*Matičko má milá,
moje drahá matko,
vy jste jako holub
a já holoubátko.
Vy jste holub sivý,
já holoubek bílý –
Kde jsme se v tom širém
světě natrefili!*⁴⁰

Jsou to ty nejjednodušší básničky, které se děti za krátkou chvíli mohou naučit. Noty, které jsou k dispozici, jsou pro děti velkým přínosem. Sládkovy básně zachovávají hlavní pointu i přesto, že básně zkrátíme o pár strof. Básně se tedy mohou učit velcí i malí. Procvičováním recitace v kombinaci s hudebním projevem můžeme přirozenou cestou pomáhat zdokonalovat dětskou paměť.

Motivem je seznámení dětí s okolím a prostředím, ve kterém žijí. Nechybí ani básně s poučením (*Košiláček*) a také se skrytým vlasteneckým rysem (*Čechy, Chaloupka*).

Ukázka z básně *Košiláček*:

*Košiláček umouněný,
nemytý a nemodlený.
Nečesá se, neustrojí,
vody se jak ohně bojí.*⁴¹

Celkově je výbor kratší, než ostatní výběry, a proto ho velmi vhodně doplňují noty (zhudebnění). Při čtení básní je probouzena čtenářova představivost, zejména to platí u dětských čtenářů. Výboru nechybí ani ilustrace od Aleny Ladové, které čtenářovu fantazii ještě více rozveselí.

---

⁴⁰ SLÁDEK, J. V. *Zakukala žezulička*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1963, [s. 15].

⁴¹ SLÁDEK, J. V. *Zakukala žezulička*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1963, [s. 18].

4.8 Zlaté slunce, bílý den

Výbor uspořádal Jan Noha a ilustroval Adolf Zábanský. Knihu vydal Albatros v roce 1982 jako četbu pro žáky základních škol. Šedesát osm básní je rozděleno do kapitol podle sbírek. Výbor začíná sbírkou *Zlatý máj* a *Nové selské písně*, poté přechází ke *Skřivánčím písním*, zakončen je sbírkou *Zvony a zvonky*. Třicet osm básní zastupuje sbírka *Zvony a zvonky*, což jsou básně spíše naučného charakteru. Kniha obsahuje ještě některé další básně, které se ještě v mnou vybraných výběrech neobjevily (například *Kalina*, *Dědoušek*, *Žitný klas*, *Strázlík*).

Ukázka z básně *Dědoušek*:

*Dědoušku, běloušku,
co to bylo,
že vám tak na hlavu
nasněžilo?
Nohy se motají,
ruka třese,
div že vás větríček
neodnese.⁴²*

Ukázka z básně *Babička*:

*Babičko milá,
hlavičko bílá,
svraštěná líčka!
Podobna páře –
v zraku však záře
jak od sluníčka!⁴³*

---

⁴² SLÁDEK, J. V. *Zlaté slunce bílý den*. Praha: Albatros, 1966, [s. 76].

⁴³ SLÁDEK, J. V. *Zlaté slunce bílý den*. Praha: Albatros, 1966, [s. 77].

U básní *Babička* a *Dědoušek* vidíme typický znak Sládkova psaní. V básních se rozebírá stáří, tak jak starého člověka zkoumá dítě, jak se nám mění před očima. Básně jsou u sebe, takže odlišnosti či stejné rysy můžeme rovnou porovnat. Obě básně mají pět strof. Ovšem báseň *Babička* má šest veršů a *Dědoušek* čtyři. Stejně se liší i rým, u *Babičky* je sdružený, ale v básni *Dědoušek* použil autor rým střídavý.

5 ZAMYŠLENÍ NAD BÁSNĚMI, KTERÉ SE NEOBJEVILY ANI V JEDNOM VÝBORU

Ze Sládkových dětských básní, které se ve výběrech neobjevily, by mohl vzniknout další výbor. U dnešních dětí by mohl mít úspěch, ale tuto možnost přenechám někomu jinému. Výbor, který jsem sestavila já, je ve všech ohledech propočnější – a především je určen dětem předškolního věku a má svůj příběh z každodenního života.

5.1 Zlatý máj podruhé

Začneme s básněmi ze sbírky *Zlatý máj*. Z této sbírky editoři nevyužili třináct básní ve vybraných výběrech. Básně jsou jednodušší, a básně, které nebyly využity, jsou náročnější více na přemýšlení a malé děti je nepochopí.

První nevyužitá báseň je *Věnování*, která je hlavně pro dceru Helenku. Ve výboru nechyběli ani básně s náboženským podtextem – *Slzičky Panny Marie*, *Petrklíče*, *Oblaka*. Báseň *Smutno* taktéž nebyla využita, je totiž velmi pochmurná, Sládek tu vzpomíná na svoji matku. Navíc tu zmiňuje měsíc listopad, který patří do podzimu, tedy do období tzv. depresí.

Tví druzi vrátí se, - blahá

vesna zas přinese květ, -

ale má matička drahá

*z hrobu se nevrátí zpět.*⁴⁴

Na stejném principu jako je báseň *král Honza*, je i *Pohádka o králi Peciválovi*. Když bych si měla vybrat mezi těmito básněmi, také bych raději zvolila krále Honzu. I když mají

---

⁴⁴ SLÁDEK, J.V. *Zlatý máj*. Praha: J. Otto, 1887, s. 41.

stejný vlastenecký podtext, král Honza je jednodušší, tudíž se lépe chápe. Stejně dlouhá je i básnička *Vánoce*, kde jsou popsány pravé české typické Vánoce. Bohužel, témat o zimě Sládek moc nemá, ve sbírkách se setkáváme většinou s jarními motivy.

O vlaštovkách má Sládek také spoustu básní. *Vlaštovka zpívá* a *Vlaštovky táhnou* jsou opět odlišné básně. První poukazuje na lásku matky k dítěti, nejen v lidské podobě, ale také v té zvířecí. U druhé básně se setkáváme se špatnou dobou, kdy vlaštovky odlétají, a my doufáme, že by nám nazpět mohly přinést do českých zemích kousek štěstí.

Ukázka básně *Vlaštovka zpívá*:

Vlaštovička šveholí. –

Kdo jí z lidí rozumí?

poslouchá ji kdokoli

pod střechou i na poli,

ale nikdo neumí

říci, co ta vlaštovička zpívá.⁴⁵

A pak tu jsou tři básně - *Den práce*, zde nám Sládek představuje, jak už název napovídá, pracovní den, tak jak postupuje, když ráno vstaneme, co vše uděláme, až po večer, kdy jdeme do postele. Denní činnosti jsou ale popisovány prostřednictvím maminky a dítěte. Báseň *Hvězdy* je o chudých dětech, které nic nemají, pouze se dívají na hvězdy a doufají, že se jejich život změní. A poslední báseň, *Kouli se, kouli*, která popisuje jablíčko, které koulí dítě v trávě. Musí být ale opatrné, aby neublížilo ostatním tvorům v trávě.

Ukázka z básně *Kouli se, kouli*:

Kouli se, kouli,

červené jablíčko,

zelenou travičkou

až tam na sluníčko!⁴⁶

---

⁴⁵ SLÁDEK, J.V. *Zlatý máj*. Praha: J. Otto, 1887, s. 18.

⁴⁶ SLÁDEK, J.V. *Zlatý máj*. cit. d., s. 33.

5.2 Skřivánčí písně podruhé

Z této sbírky byly básně ve výběrech využity nejvíce. Do jiných výborů se nevešly básně úvodní a závěrečná - *Zpěvák přichází* a *Zpěvák se loučí*. Báseň *Skřivánek*, která je pro tuto sbírku charakteristická, nebyla také využita. Básně s vlasteneckým podtextem tu nebyly využity tři - *Oráč*, *Země česká*, *Píseň*. Tyto básně bych přiřadila k výboru Orel i skřivánek. Nejvíce se mi z těchto líbila báseň *Země česká*, která dokonale poukazuje na lásku k českému národu. Setkáváme se tu opět s tématem chudých dětí, *Chudé dítě*. Báseň *Máje* nám přibližuje tradice.

Ukázka z básně *Země česká*:

Můj rodný kraj jest Česká zem,

můj domov české luhy,

a kraj ten chovám v srdci svém,

jak v světě žádný druhý;

jej miluju, jak matku svou

má kdo jen v světě rád,

i ve štěstí i v chvíli zlou

a navždy, nastokrát!⁴⁷

Básně, *Anděl strážný* a *Rodičům*, Sládek se v nich vyznává ze silné vazby ke svým rodičům. Pro mě je zajímavá básnička *Srdéčko*. V této básni úplně přesně vidím obraz Sládka, a Helenky, která mu sedí na koleni a ptá se ho, co je srdce? A Sládek jí srdce přiblíží vtipně, pomocí básničky. *Až já budu velký* a *Přání*. Básně, které dle mého názoru patří k sobě. Báseň první je odrazem přání malého dítěte, co z něj bude, až vyroste. Báseň *Přání* zpracovává podobné téma, ale tentokrát z pohledu dospělého. Nakonec však zjistíme, že nám stačí, co máme, protože bohatství nám nic nezajišťuje. Drobná báseň *Ptáčata* dětem přibližuje život ptáků a seznamuje je s ptačími druhy.

---

⁴⁷ SLÁDEK, J.V. *Skřivánčí písně*. Praha: J. Otto, 1889, s. 28.

Ukázka z básně *Srdéčko*:

Co to mé srdéčko

tluče: tluky, tluk,

jako ta křepelka

*u potoka z luk?*⁴⁸

Poslední nevyužitá básně – *Zvony nedělní*, mají náboženský podtext, kdy zvony zvoní k nebesům. Další básní podobného druhu je ještě *Kříž u lesa*. Bůh rozhodne, zda budeme mít štěstí, a nezáleží na tom, jestli jsme bohatí nebo chudí. S takovouto myšlenkou se setkáváme v básni *Štěstí*. *Hvězdičky* na nebi svítí pro všechny a na *Zimu* se musíme připravovat, ale nemusíme se bát, protože si poradíme a můžeme vyhlížet na jarní dny.

5.3 Zvony a zvonky podruhé

Stejně jako ze *Skřivánčích písní* bylo z této sbírky bráno mnoho básní. Ve sbírce jsou básně z části o zvířatech, které jsou dětmi velice oblíbeny. Tento typ básní si děti zapamatují nejlépe.

Důvěra v Boha, báseň, která má opět náboženský motiv. Sládek tu píše i o české historii, kdy připomíná legendu sv. *Václava*. Báseň *Koleda* nám připomíná zrození Ježíška. V básních *Květy mladosti* a *V změnách života* se posouváme v životě, který autor připodobňuje k ročním obdobím. Znovu se opakují básně o české zemi, *Srdce* a nejlepší báseň *Zvonky a zvony*. Ta srovnává jednotlivé druhy zvonků a jejich odraz do lidského života prostřednictvím přirovnání.

Úryvek z básně *Zvonky a zvony*:

Jak pohádkových zvonků rej

vám radost v srdci zvuč a hrej!

Jak zvonky kvetou podle cest,

---

⁴⁸ SLÁDEK, J.V. *Skřivánčí písně*. Praha: J. Otto, 1889, s. 23.

*ať květů pln váš život jest.*⁴⁹

Básničky, které k sobě patří a jsou ve výboru za sebou – *Před spaním* a *Probuzení*, netřeba vzhledem k jejich názvu více představovat. *Štědrá madla* je úkazem toho, že i v těžkých podmínkách jsou lidé, kteří dokáží za jakýchkoliv situací pomáhat. A následují poslední dvě básně *Lilie* a *Na posběrku*. V *Lilii* ukazuje čistou květinu, které se může rovnat i člověk bez hříchu. *Na posběrku* – v ní veršuje znovu o chudých dětech, které ale nejsou vůbec nešťastné, naopak.

Úryvek z básně *Lilie*:

Květ liliový vyrůstá

na přímém, vysokém stonku

a zlatostkvoucí srdéčko

*má v krásném, bělostném zvonku.*⁵⁰

6 NÁVRH NOVÉHO VÝBORU

Přes popis tří sbírek, prostudování osmi výborů, navrácení se zpět jak k výborům, tak i ke sbírkám, se dostáváme k mému vlastnímu výboru. Názvem výboru jsem se inspirovala básní ze sbírky *Zlatý máj*, a to básní *Den práce*. V ní Sládek popisuje, jak tráví celý den maminka s dítětem. Básničky tvoří příběh o prvním jarním dni.

Výbor by mohl pomáhat učitelkám při přípravě týdenních plánů v mateřské škole. Výbor je směs básní, které jsou určeny spíše pro malé děti, než pro mládež. Setkáme se tu s básněmi o zvířátkách, nechybí ale ani přítomnost jara a milovaná maminka. Básně se mohou přiřadit hned do několika témat školního vzdělávacího programu. Verše o zvířatech se děti mohou učit jak na jaře, tak i v týdně, kdy se seznamují s domácími zvířaty. Pro maminku se můžou učit básničky v přípravě na Den matek a určitě jimi maminku potěší.

---

⁴⁹ SLÁDEK, J.V. *Zvony a zvonky*. Praha: J. Otto, 1894, s. 4.

⁵⁰ SLÁDEK, J.V. *Zvony a zvonky*. Praha: J. Otto, 1889, s. 13.

6.1 Struktura výboru

Výbor se skládá z dvanácti básní. Začínáme probuzením, kdy děti ráno vstanou do nového dne a čeká je spousta nových zážitků a dobrodružství. Poté společně s maminkou pozorují dění za oknem, kde se prohánějí včelky, které signalizují začátek jara. Nejkrásnější pohled je ale na maminku. Určitě všem, nejen malým dětem, připomíná anděla strážného a sluníčko dohromady.

Z pohledu na maminku obracíme zrak k jinému sluníčku, a to malému broučkovi, kterého potkáváme skoro denně v trávě. Hrátky s beruškou ovšem končí, když se objeví Macíček, který je po celé noci unavený a jde si odpočinout do dětské náruče.

Pak si děťátko k sobě bere znovu maminka, která své dítě dítko pochválí, jak je šikovné, a kde kdo jí může závidět. Podívá se na jeho malá líčka, která jí připomínají růžičky, zlíbá jeho malinké ručky a nohy a najednou je už večer. Den utekl jako voda a první jarní den je za nimi. Maminka řekne svému boubelátku ukolébavku a jde se spát. Před spaním se ještě podívají na hvězdičky a jejich spánek můžou ochraňovat andělé. Den ale ještě nekončí. Další dobrodružství začíná v našich snech, na které nám svítí hvězdičky a ty mají také svůj příběh.

Básně jsem vybrala ze sbírky *Zvony a zvonky*. Pouze dvě básně jsou ze sbírky *Zlatý máj* (*Ukolébavka*, *Sluníčko* – o broučkovi), čtyři básničky (*Včelka*, *Anděl strážný*, *Růžičky*, *Hvězdičky*) jsou ze sbírky *Skřivánčí písně*. Další dvě básně (*Děťátko*, *Sluníčko* – naše maminka) nebyly v žádné sbírce. Báseň o děťátku jsem převzala z výboru, v němž jsem se s ní poprvé setkala, a to *O dětech a s dětmi*, a druhou báseň *Sluníčko* jsem objevila ve výboru *Dětem*.

Vybírala jsem tedy básně nejen z výborů, ale i ty, které se do nich nedostaly. *Probuzení* a *Před spaním* i *Anděl strážný* patří k těm básním, které v žádném z mých vybraných výborů nebyly. *Včelka* byla ve čtyřech výběrech (*Sládek dětem*, *Dětem*, *O dětech a s dětmi*, *Zlaté slunce*, *bílý den*). Vzhledem k mému záměru jsem Sládkovu verzi zkrátila z původních devíti strof na čtyři. Do mého výboru se více hodilo ukončit báseň u jara, než popisovat, co dělají včelky po celý rok. Se *Sluníčkem* (jako broučkem), se setkáváme pouze ve dvou výběrech (*Dětem*, *Zlaté slunce*, *bílý den*), tedy v rozsáhlejších sbírkách. Báseň *Sluníčko*, tedy o mamince, najdeme pouze ve výboru *Dětem*. Pyšného macka nám představují čtyři výbory (*Dětem*, *Těm nejmenším*, *O dětech a s dětmi*, *Zlaté slunce*, *bílý den*). Báseň *Děťátko* se vyskytuje ve dvou výběrech (*O dětech a s dětmi*, *Zlaté slunce*, *bílý den*). *Růžičky* jsou ve stejných výběrech jako *Děťátko*, ale navíc jsou ve výboru *Zakukala žezulička*. Báseň *Ručky* je ve čtyřech stejných výběrech jako *Pyšný macek*. A nakonec *Nohy*, ty se vyskytují taktéž ve třech výběrech (*Dětem*, *O dětech a s dětmi*, *Zlaté slunce*, *bílý den*). Poslední *Ukolébavka* se nachází ve čtyřech výběrech

(*Dětem, Těm nejmenším, O dětech a s dětmi, Zlaté slunce, bílý den*). Oblíbenost básní u jiných výborů neměl na můj výbor žádný vliv.

7 CHARAKTERISTIKA JEDNOTLIVÝCH BÁSNÍ

Zabývala jsem se básněmi, které patří malým dětem. Poukazují na Sládkovu lásku k dětem a rodičům. Pominula jsem výbory *Matce, otci, ženě dceři* a *Orel i skřivánek*. Básně z nich se do mého výboru tolik nehodily, protože to jsou výbory vytvořené pro větší děti, které dokážou pochopit pointu básně.

7.1 Probuzení

Básnička evokuje situaci typického rodičovského rána. Rodiče ještě leží v posteli, ale děťátko se tiše přikrade do postele a vzbudí je. Ač rodiče nechtějí, musí vstát, protože ten malý človíček je nenechá vůbec spát. V mém výboru tedy začíná den, a vlastně také celé vyprávění příběhu.

7.2 Včelka

Tuto básničku jsem do svého výboru zkrátila. Sládek v ní popisuje střídání ročních období. Včelka létá, sbírá med od rána do večera. V zimě se nemusíme bát o její život, protože si udělala zásoby, aby zimu přežila. Jakmile ale začne jaro, začne znovu opylovávat květiny.

Poslední verše této básně mi připomínají těžké doby v českých zemích – „V létě práce, v zimě klid, - kéž nám všem tak mohlo být!“. Není to ovšem zasazené pouze do doby Josefa Václava Sládka, i pro dnešní dobu je to velmi aktuální. Práce je málo a občas musíme dělat i to, co nechceme, abychom užívali sebe a rodinu. Možná je poselství i v tom, že včelka strádá, aby přežila zimu. I u lidí to je podobné, když se blíží nějaká špatná doba, něco zlého, tak se před tím chráníme, tak jako včelka před zimou i my si děláme zásoby. Sládkovy verše mi připomínají porovnání člověka se zvířetem. Přirovnání lidí ke zvířatům není ovšem nijak výjimečné. Podobné příběhy čteme například v Ezopových bajkách.

7.3 Anděl strážný

Básnička, která v mém výboru nemohla chybět, protože každý máme svého anděla strážného. Je věnována mamince. V dětském světě nebo spíše snu máme anděla, který dává

pozor na děti. Stará se o ně, stojí vždy při nich. Přikrývá je peřinkou. Nemusíme se nikdy bát, protože je vždycky u postýlky a hlídá. Stejně jsou i maminky. Na konci básně nám Sládek prozrazuje, že anděl není z nebe, ale anděl je naše maminka.

Právě po probuzení je to většinou první osoba, kterou malé dítě vidí, proto jsem ji nemohla vynechat. Sládek je při popisu maminek vždy velmi vřelý, z básní cítíme obrovskou lásku a něhu. Svoji matku velmi miloval, a to se projevuje v jeho básních o ní i pro ni, ale i pro další maminky.

7.4 Sluníčko

Vybrala jsem ještě jednu básničku o mamince, aby byla vidět Sládkova hravost se slovy ve verších. Báseň začíná tím, jak se dítě podívá z okna a vidí sluníčko, krásně se na něj usmívá, ale přeci jen je ještě větší a hezčí úsměv, a to úsměv maminky.

Při čtení básní, co jsem vybrala, pracuje intenzivně má fantazie. Přesně vidím Sládkovu dceru Helenku, jak se ráno probouzí a opravdu má celý pokojíček zalitý sluníčkem. Jakmile však přijde maminka, pokoj se rozjasní ještě více. A od maminek autor přechází ke zvířátkům.

7.5 Sluníčko

Opět tu máme sluníčko, ale tentokrát jiné. V jedné jsme se věnovali mamince, v druhé se plně věnujeme sluníčku (slunéčko sedmítečné). Je to taková malá óda na berušky. Příběh berušky, která se dostane do rukou dítěte, a v nich stráví chvilku strachu. Dítě chytí berušku v trávě a začíná si s ní hrát.

Připomíná to i moje dětství, když se beruška objevila, rády jsme je chytaly a byly jsme z nich nadšené. Malý brouček, který se ovšem bojí tak, že zvedá krovky a chystá se rychle odletět. Sládek ukazuje dětskou nevinnost, jak dítě cítí, když se to berušce nelíbí, a proto je na ni velice opatrné. Básnička může děti učit, jak se chovat k přírodě. Opatrně, a ona se k nám pak třeba někdy vrátí.

7.6 Pyšný macek

Opět tu je ohlédnutí za maminkou, kdyby macíček neměl maminku, takhle zvesela by si nevykračoval. Macíček se totiž zranil o plot, ale maminka mu pomohla a vyléčila ho. Báseň se zabývá i popisem Macíka, je to pěkné koťátko.

Zas a znovu se vracím ke Sládkově lásce k matce a nečteme tu o ní naposledy. Básničku jsem nevybrala jen kvůli tomu, ale také proto, že kočka je oblíbené zvíře, které na vesnici potkáváme dost často. V mém výboru tedy nemohla také chybět. Někomu vyvstane na mysl, že jsem mohla vybrat báseň i o psech. Můj výbor se soustřeďuje především na lásku v jejích různých podobách. Básně o psech působí hravě. Sládek znázorňuje, jak si psi hrají, jak vypadají, jde tedy pouze o běžný popis zvířátka. A od zvířat se dostáváme zase k dětem.

7.7 Děťátko

Básnička mi připomínala obdobu říkanky Pací, paci pacičky. Opět vidím Sládkovu Helenku, jak sedí na klíně a společně s maminkou přednášejí říkanku a mezi tím k tomu ukazují, co kde Helenka má. Maminka je velice pyšná, jak je její dítě nejchytřejší a nejkrásnější na světě. S tím souvisí i další tři básničky, které popisují dítě.

7.8 Růžičky

Sládek píše o dětských tvářích. Tváře se červenají jako růžičky. Nejsou tam ale samy. Nad růžičkami jsou dva modří motýlci, kteří by bez sebe nemohli být. V básni je užitě přirovnání očí k motýlkům. Ti také poletují, stejně jako poletovaly Helenčiny oči.

Při čtení prvních dvou strof nám dospělým je jasné, co růžičky a motýlci znázorňují. Menší děti by ale potřebovaly vysvětlení, ale u této básně se vůbec nemusíme bát, protože Sládek obratem svá přirovnání vysvětluje. Básničku jsem zařadila do výboru kvůli poukázání na využití básnické přirovnání.

7.9 Ručky

Dětské malé ručičky dokáží spoustu věcí. A v této básni se to můžeme dočíst. Popis je z pohledu maminky, která své dítě zná nejlépe, protože s ním tráví spoustu času a má čas ho co nejvíce pozorovat. Ručky dovádí, hrají si, pomáhají, ale co umí nejvíce, je obejmout maminku. Vroucné objetí od dítěte je největší dar pro maminku.

7.10 Nohy

Sládek seznamuje s několika způsoby, jak je možné chodit, ale také s tím, na kolika nohách, které zvíře stojí. Zařadil tam i nás, jako lidi, my chodíme po dvou, a je to pro nás velká výhoda. Když spadneme, můžeme znovu vstát a to je velká čest. V posledním verši vidím další vlastenecký podtext, i když padneme, jsme schopni se jako národ znovu vzchopit a postavit se nebezpečí či hrozbě, které nás čeká.

7.11 Ukolébavka

Pro mě je to taková ta pravá, typická ukolébavka před spaním. Maminka v básni přemýšlí o tom, co a jak dělaly s Helenkou celý den a že je nakonec čas jít spát. Helenka je ale upovídáná a místo spaní by radši stále povídala. Maminka ale Helenku zastavuje a říká jí, že ráno si budou opět povídat, takže se upovídáná Helenka nemá čeho bát. Nejen Helenka, ale i jiné děti jsou často před spaním povídavé, a nechtějí jít spát. Musí ale doplnit přes noc energii, aby si další den mohly užít stejně, jako ten předešlý.

7.12 Před spaním

A stejně jako končí den, i výbor musí někdy skončit a vybraná báseň byla pro zakončení výboru přímo stvořená. Začala jsem probuzením, dále stráveným celým dnem, který končíme spánkem. Před spaním se ještě podíváme na hvězdičky, anděl bdí nad námi a nad dětmi, a my s klidným svědomím můžeme usínat.

7.13 Hvězdičky

Nebo snad ještě výbor nekončí? Ale ano, jen těch hvězdiček je více a zasloužily si svou vlastní básničku. Jsou nad námi, když spíme. A každý může mít svoji vlastní hvězdu, protože jich je na nebi spousta. Hvězdu dáme mamince, sobě, sourozencům, ale i tatínkovi. A touto básní výbor už opravdu končí.

DĚTSKÝ DEN

Výbor básní Josefa Václava Sládka

Výbor připravila Alice Vítková
2020, v Semtěši

Věnováno všem šikovným dětem

PROBUZENÍ

Já už se zbudila, zdali pak víte?

Vy, moje matičko, vy ještě spíte.

Ptáčátko malé v slunečné záři

Zpívá a skáče vám na polštáři!

Ty vaše oči nechtí se dívat,

Nechtí se otevřít – musím je zlíbat!

VČELKA

Včelka lítá sem a tam,
od fialek k růžičkám.

Od růžiček v lípy květ,
všude sbírá sladký med.

Na jabloni, na máku,
od rána až k soumraku.

Od jara až k jeseni
Lítá květnou zelení.

ANDĚL STRÁŽNÝ

Zdává se mi ve spaní,
- at' mne vždycky ochrání! –
že se boží anděl strážný
k postýlce mé uklání.

Peřinkou mne přikrývá,
pak se na mne usmívá,
a když sobě pozastesknu,
na prsou mne zahřívá.

Políbí mne na líčko,
zašeptá: „Má hvězdičko!“ -
není-li to anděl strážný,
jste to vy, má matičko!

SLUNÍČKO

Já kočička malá,
jak jsem ráno vstala,
hned jsem to sluníčko
smát se uhlídala.

A kdyby se smálo
stokrát do pokoje,
tak se neusměje,
jak matička moje.

SLUNÍČKO

Sluníčko – víčko,
roztomilý broučku,
co jsme se tě nahonili
na tom paloučku!
Od stébla k stéblu
jen jsi se kmitlo,
nerado, nerado,
přec jsi se chytlo,
Sluníčko – víčko!

A teď tě máme,
ty broučku malý,
kropený jako makovička,
jak šípek zralý!
Jak se ti líbí
zde v teplé dlani?
Aj, děláš, jako bys
nežilo ani,
Sluníčko – víčko!

Nožičky ztuhlé,
křidélka k sobě.
Nelíbí se tedy u nás?
pomůžem tobě!
Otevřem ruku,
zlehounka, tiše;
už krovky nazvedáš,
chce se ti výše,
Sluníčko – víčko?

Po dlani vzhůru
a po malíčku;
tam se tedy pozachtělo
Sluníčku – víčku?

Po dlani vzhůru
Na prstu špičku:
zastýskalo, zastýskalo
se po sluníčku,
Sluníčku – víčku?

Nuže, tedy leť si
ty broučku malý,

jak rudá jiskra letí
v nebeskou dáli. –
A my se budem
za tebou dívat;
za tebou dívat,
o tobě zpívat,
Sluníčko – víčko!

PYŠNÝ MACEK

Macek lezl ze vrátek,
roztrhal si kabátek,
máma mu ho vyspravila,
chodil zas jak ve svátek.

Macek, macek ušatý
kožich má až na paty,
pyšně sobě vykračuje
mezi všemi koťaty.

Macku, macku, macíčku,
vzhůru nosíš hlavičku –
však by ty jsi jinak chodil,
kdybys neměl mamičku!

DĚŤÁTKO

To koťátko šedé
u kamen si přede,
a naše děťátko,
copak to dovede?

Takhle umí koukat,
takhle umí broukat,
takhle umí ležet,
takhle umí běžet,
takhle se nám houpe,
takhle se nám koupe;
koťátko to neví,
protože je hloupé!

RŮŽIČKY

Dvě růžičky červené
kvetou podle sebe,
nad nimi dva motýlky,
modré jako nebe.

Kam se jeden obrátí,
tam se druhý točí,
nejsou to dva motýlky,
jsou dvě modré oči.

Nejsou to dvě růžičky
porozkvetlé v jaře,
to našeho dět'átka
růžové jsou tváře.

RUČKY

Vy mé bílé ručičky,
jak jste vy tam maličky,
a co vy se narobíte
za den boží celičký!

Hráte si jak přátelé,
pracujete vesele,
matičku si obejmete,
když vám večer ustele.

A když tiše, zlehýčka
spaní padá na víčka,
k sobě vy se přitulíte
k hrdličce jak hrdlička.

NOHY

Na jedné noze husa stává
a čtyřmi krávy jdou,
pes hravě o třech pobíhává
a člověk dost má dvou.

A ryba nohy žádné nemá
a brouk má nožek šest;
a každý z nás tak někdy padne;
však zase vstát, je čest!

UKOLÉBAVKA

Hajej, nynej, má Panenko,
dřímej sladký sen;
když ty budeš libě spáti,
já tě budu kolébati,
hajej, spinkej jen.

Peřinky máš čisté, bílé
jako padlý sníh,
nemusíš se báti zimy,
jak pod křídly labutími
budeš spáti v nich.

Dosti jsi mi práce dala
celý boží den:
praní, šití, ukládání
ted', panenko, čas je k spaní,
hajej, dřímej jen.

Až ti spánek očka sklízí,
Půjdu také spat –

ranníčko tě vezmu k sobě
a budu si hezky obě
sny své povídat.

PŘED SPANÍM

Už vyšel bílý měsíček
a ztichla celá zem,
a na tisíce hvězdiček
hle, bdi nad její snem.

A já jdu nyní spáti též
tak šťastně, vesele –
a celou noc mne ochraňtež,
vy, boží andělé!

HVĚZDIČKY

Slunečko už zašlo,
vyjdou hvězdičky;
vyskakují z modra
jako jiskřičky.

Ta první je moje,
ta druhá je tvá –
mamičko, vám patří
tam ta zářivá.

Čtvrtou ať má naše
malá sestřička,
jednou podělíme
také tatíčka.

Ale teď, mamičko,
hled'te v šir i v dál,
jakoby těch jisker
nebem rozsypal!

Jakoby tam rozmet'
drobné pozlátko;
čí pak jsou ty hvězdy?
„Boží! – dět'átko.“

Ediční poznámka

Výbor se skládá ze tří sbírek – *Zlatý máj*, *Skřivánčí písně*, *Zvony a zvonky*. Básně *Probuzení*, *Pyšný Macek*, *Dětem*, *Ručky*, *Nohy*, *Před spaním* jsou vzaty ze sbírky *Zvony a zvonky*. Ze sbírky *Zlatý máj* se tu objevují dvě básně *Ukolébavka*, *Sluníčko* (o broučkovi). A z poslední sbírky *Skřivánčí písně* jsem přidala básně *Včelka*, *Anděl strážný*, *Růžičky*, *Hvězdičky*. Dvě básně nebyli ani v jedné sbírce, a to *Děťátko*, které bylo ve výboru *O dětech a s dětmi*, a *Sluníčko* (o mamince), které se vyskytlo ve výboru *Dětem*.

Báseň *Včelka* má původně devět strof po dvou verších. V tomto výboru je báseň zkrácena na čtyři strofy. Ve výboru čteme o jaru, tudíž nepotřebujeme znát, co dělá včela v zimě. To se můžeme dozvědět v jiných výběrech. Spřežky byly v celém výboru ponechány. V básních *Růžičky* a *Nohy*, byly odstraněny pomlčky, které jsou v dnešním českém jazyku zbytečné.

8 ZÁVĚR

Tvorba Josefa Václava Sládka je velmi bohatá. Nejen poezií pro dospělé, ale i poezií pro děti se osvědčil, a přispíval básněmi do české literatury. Básničky, které editoři vybírali jsou pestré, setkáváme se s mnoha tématy, ať už s říší zvířat, nebo s přírodou samotnou.

V této práci se stručně věnuji přehledu poezie pro děti v 19. až 20. století. Nezapomínám zmínit i další autory, kteří se Sládkovou tvorbou inspirovali, a v jeho odkazu pokračovali. Dále analyzuji výběry, které se vydaly ve čtyřicátých až osmdesátých letech 20. století. Nechybí ani sbírky, bez kterých by výběry nemohli vzniknout. V dnešních školách Sládkův odkaz chybí, a tak jsem vytvořila výbor, který by se mohl využívat v mateřských školách.

Čtení Sládkových sbírek pro mě bylo velkým přínosem. Zaujali mě nejen básně, ale i ilustrace, které doprovázely verše. Sestavování vlastního souboru pro mě bylo inspirativní, a jsem ráda, že jsem takovou zkušenost mohla mít. Výbor nechci nechat jen v bakalářské práci, ale ráda ho budu používat i v praxi.

9 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Prameny:

SLÁDEK, Josef Václav. *Sládek dětem*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1943.

SLÁDEK, Josef Václav. *Matce, otci, ženě dceři*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1943.

SLÁDEK, Josef Václav. *Orel i skřivánek*. 2. vyd. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1955.

SLÁDEK, Josef Václav. *Dětem*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1956. ISBN 71-19-04.

SLÁDEK, Josef Václav. *Těm nejmenším*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1953. ISBN 80-901967-4-8.

SLÁDEK, Josef Václav. *O dětech a s dětmi*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958. ISBN 81-39-00.

SLÁDEK, Josef Václav. *Zakukala žezulička*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963. ISBN 13-175-63.

SLÁDEK, Josef Václav. *Zlaté slunce, bílý den*. 2. vyd. Praha: Albatros, 1982. ISBN 80-00-00049-0.

SLÁDEK, Josef Václav. *Skřivánčí písně*. 1. vyd. Praha: nakladatelství J. Otto knihtiskárna, 1889. ISBN 978-80-7399-216-3.

SLÁDEK, Josef Václav. *Sluncem a stínem*. 1. vyd. Praha: nakladatelství J. Otto knihtiskárna, 1887, s. 90.

SLÁDEK, Josef Václav. *Zlatý máj*. 1. vyd. Praha: nakladatelství J. Otto knihtiskárna, 1887. ISBN 978-80-7399-168-5.

SLÁDEK, Josef Václav. *Zvony a zvonky*. 1. vyd. Praha: nakladatelství J. Otto knihtiskárna, 1887. ISBN 978-80-7399-165-4.

Sekundární literatura:

ČEŇKOVÁ, Jana. Vývoj literatury pro mládež a její žánrové struktury. Praha: nakladatelství Portál, s.r.o., 2006, 49-59. ISBN 80-7367-095-x.

CHALOUPKA, Otakar. *Čeští spisovatelé literatury pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1985, s. 378. ISBN 13-783-85.

CHALOUPKA, Otakar. *Kontury české literatury pro děti a mládež (od začátků 19. století po současnost)*. Praha: Albatros, 1984. s. 19. ISBN 13-786-84.

CHALOUPKA, Otakar. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury I.* 1. vyd. Praha: Albatros, 1973, s. 100. ISBN 13-741-73.

KOVALČÍK, Zdeněk. *Minimum z literatury pro děti a mládež*. Ostrava: SCHOLAFORUM, 1996, s. 9. ISBN 80-86058-15-8.

MALÝ, Miloš. *Tvář básníka J. V. Sládka*. Praha: Státní nakladatelství, 1945.

SLÁDEK, Josef Václav. *Básně I.*, Praha: nakladatelství Lidové noviny, 2004, s. 287. ISBN 80-7106-636-2.

SLÁDEK, Josef Václav. *Básně II.*, Praha: nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-415-7.

SLÁDEK, Josef Václav. *Básně III.*, Praha: nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-783-0.

POLÁK, Josef. *Česká literatura 19. století*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. ISBN 80-04-23906-4.

POLÁK, Josef. *Přehledné dějiny české literatury pro děti a mládež a četby mládeže*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 50. ISBN 14-316-87.

TENČÍK, František. *Četba mládeže v počátcích obrození*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1962. ISBN 13-197-62.